
Kan en diakonal organisasjon være «livssynsåpen»?

GYRID GUNNES

førsteamanuensis, VID vitenskapelige høyskole

gyrid.gunnes@vid.no

ABSTRACT

Several Christian NGO and faith-based institutions have taken up the vocabulary of the Government blue paper, *The world view affirmative society* (2013). This is also the case for Kirkens Bymisjon. The organisation has produced the pamphlet “world-view affirmative diaconia”. The article argues that this use of world-view affirmation raised several problems for the organization, especially when it comes to the analogy between the state and Kirkens Bymisjon. The article ends by asking if there are a more appropriate use of the term. It discusses if employing religious leaders from non-Christian denominations may be a more appropriate operationalization of how a faith-based organisation may be “world-view open” (livssynsåpenhet).

NØKKELOORD

Diakoni. Kirkens Bymisjon. Livssynsåpenhet. Religionsmangfold.

1. Innledning

Diakonale organisasjoner som Stiftelsen Kirkens Bymisjon (heretter SKB), Crux og Frelsesarmeen, er tredjesektor-aktører som arbeider innenfor helse- og sosialsektoren. Samtidig har de en kristen forankring. Diakonale organisasjoner står derfor i en spenning mellom å organisatorisk sett være rotfestet i en religiøs tradisjon og samtidig drive sosialt og helsefaglig profesjonelt arbeid, ofte i tett samarbeid med stat og kommune gjennom tidsbegrensede kontrakter. Denne identiteten gjør at diakonale organisasjoners forhold til økende grad av religiøst mangfold er mer komplekst sammenlignet med offentlig helse- og sosialsektor, humanitære tredje-sektor-aktører eller trossamfunns sosiale arbeid. (Angell, 2009; Beckström et al., 2010; Bäckström, 2014; Edgardh, 2019; Leis-Peters, 2014; Tønnessen, 2000). I denne artikkelen spør jeg hvordan denne kompleksiteten arter seg i én diakonal organisasjon, SKB, i lys av et sentralt begrep i norsk tros- og livssynspolitikk, *livssynsåpenhet*.

I del 3 gjør jeg en analyse av dokumentet *Livssynsåpen diakoni – en veileder til Kirkens Bymisjons formål, visjon, oppdrag og strategi* (Bymisjon, 2021). Gjennom en analogi mellom staten og SKB fremsetter dokumentet en påstand om at slik staten har en livssynsåpen religionspolitikk, er SKB en *livssynsåpen organisasjon* som driver *livssynsåpen diakoni*. Analysen legger til grunn Sturla Stålsetts definisjon av livssynsåpenhet, dvs. livssynsåpenhet som en støttende og anerkjennende holdning til religion, samt skjønnsmessig likebehandling mellom religioner. Resultatet av analysen viser at det oppstår utfordringer når livssynsåpenhet glir fra å være et prinsipp for statlig politikk, til å brukes som en hermeneutikk for å holde sammen forholdet mellom Bymisjonens historiske forankring i kristen tro, organisasjonens religiøse praksis i samtiden (eksempelvis ved å drive kirker og lønne vigslende ansatte) og ønsket om å ansette, verve som frivillige og betjene mennesker uavhengig av tro.¹ I del 4 hever jeg blikket fra Veilederen og peker på tre mulige *andre* strategier for hvordan SKB kan forholde seg til livssynsåpenhet. Den siste av disse strategiene åpner for muligheten for at SKB kan ansette progressive jøder og muslimer for å drive progressiv religiøs virksomhet innenfor rammen av andre religiøse tradisjoner. En slik virksomhet ville være en parallell til hvordan SKBs egne lutherske prester har bidradd til en teologisk og liturgisk

1 Veilederen delt i fem kapitler, *Innledning* (s. 3–5), *Formål* (s. 5–8), *Visjon* (s. 9), *Oppdrag* (s. 10) og *Strategi 2020–2025* (s. 11). I denne artikkelen vil de tre første kapitlene bli behandlet. De to siste har mindre relevans for artikkelens problemstilling. Veilederen er vedtatt av generalsekretæren i SKB, og har derfor status som nasjonal veileder for SKB på feltet.

progressiv dreining innenfor Den norske kirke, eksempelvis gjennom gateguds-tjenester, liturgiutvikling og ansettelse av skeive prester.

2. Bakgrunn

Livssynsåpenhet som begrep stammer fra NOU 2013:1 *Det livssynsåpne samfunn. En helhetlig tros- og livssynspolitikk*. I 2020 vedtok Stortinget ny Lov om tros- og livssynssamfunn. Selv om det er forskjeller mellom lovteksten som NOU-en foreslo og den vedtatte lovteksten, er det åpenbare linjer fra NOU-en til den vedtatte loven (Stålsett, 2021, s. 130). Livssynsåpenhet er det overordnede prinsippet for statens politikk i møte trossamfunn. Den har to «bærebjelker» (Eriksson, 2020; Kulturdepartementet, 2013; Schmidt, 2015; Stålsett, 2021). Det første bærebjelken handler om statens «åpne, inviterende og raust anerkjennende og støttende holdning» til livssyn. Den andre bærebjelken handler om skjønnsmessig likebehandling mellom livssyn (Stålsett, 2021, s. 98).

Hva livssynsåpenhet i praksis skal innebære som konkret politikk på livssynsfeltet, er fortsatt «under utvikling» (Schmidt, 2022, s. 235). Ulike utviklingstrekk er mulig, ikke minst i lys av pågående politikikutvikling knyttet til forhold mellom religionsfrihet og skeive/kvinnens rett til vern mot diskriminering på det religiøse arbeidsmarked (Endsjø, 2013; Eriksson, 2020; Grung, 2014; Stålsett, 2020). Et annet moment er den politiske diskusjonen om i hvilken grad, på hvilket grunnlag, og etter hvilken modell det offentlige skal finansiere trossamfunn.

Hvordan diakonale organisasjoner forholder seg til livssynsåpenhet, er fortsatt et lite utforsket felt. KIFOs *Folkekirke i et livssynsåpent samfunn. Perspektiver på Den norske kirke 2019–2023* omhandler ikke diakonale organisasjoner og berører i liten grad diakoni (Rafoss, 2024). Forholdet mellom livssynsåpenhet og spesialprest-tjenesten er mer belyst. Dette feltet rommer problemstillinger som har berøringspunkter med spørsmål knyttet til livssynsåpenhet og diakonale organisasjoner: Både diakonale organisasjoner og spesialpresttjenesten benytter seg av religiøse symboler og skaper kirkelige riter som i ulik grad befinner seg utenfor den institusjonelle kirkes strukturelle rammer og rom (Aschim & Johannessen, 2023; Baig et al., 2022; Grung, 2019). Men det er vesentlige forskjeller mellom spesialprester og institusjonsdiakonien: Mens spesialprester/diakoner er «gjester» i statens offentlige hus (sykehus, universitet, forsvaret, flyplasser), er de diakonale organisasjonene selv store institusjonelle aktører med store driftsbudsjetter som eiere og driftere av kirker, og de lønner viglede ansatte som prester og diakoner. Dette gjør at diakonale organisasjoner har et mer selvstendig og

fleksibelt forhold til Den norske kirkes ordninger og teologi sammenlignet med spesialpresttjenesten.²

SKB har en lang tradisjon for å forholde seg til religiøst mangfold. Arbeidet til SKB i Oslo og andre steder i landet har gjennom flere tiår brakt organisasjonen i kontakt med minoritetsbefolkningen og et flerreligiøst landskap.³ På 1990-tallet skapte arbeidet til Bymisjonssenteret Tøyenkirken bred kontakt med minoritetsbefolkningen i området (Gunnes, under arbeid). Eksempler fra samtiden er Bymisjonssenterets Tøyenkirken som har samarbeidet med Salam, en organisasjon for skeive muslimer, hvor Salam har lånt kirkerommet for å markere Pride og ulike kulturelle og religiøse arrangementer (Gunnes, under arbeid).⁴

På organisasjonsnivå er det gjort et kreativt teologisk arbeid med rituelle uttrykk i SKB. Dette kommer til uttrykk blant annet ved at gudstjenesten på årlige personalsamlinger er gjort om til «Rom for tvil og tanke» (Gunnes, 2020). Denne endringen speiler at SKBs ansatte i økende grad selv representerer et livssynsmangfold. SKB har selv produsert tekstlig materiale som dokumenterer og reflekterer over organisasjonens forhold til flerreligiøsitet: Håndboken *Lystening og ritualer i Kirkens Bymisjon – et inspirasjonshefte for virksomhetene* (Bymisjon, 2013) viser og diskuterer ulike former for rituell praksis som foregår innenfor rammen av SKB. Mangeårig leder ved PMV Inger Johanne Aas sin masteroppgave i verdibasert ledelse fra 2009 gjør en teologisk refleksjon over møtet mellom diakonal identitet og marginalitet og flerreligiøsitet (Aas, 2009).

Forholdet til religionsmangfold er tydelig tematisert på hjemmesidene til SKB.⁵ Her balanseres kirkelig tilhørighet⁶ med tydelighet på at alle er velkomne som gjester, frivillige og ansatte,⁷ og man forankrer arbeidet i profesjonell sosialfaglig

2 Eksempelvis ansatte Kirkens Bymisjon åpne skeive prester lenge før Den norske kirke gjorde dette.

3 Eksempler i Oslo er Primærmedisinsk verksted (PMV), Romano Kher – romsk kultursenter, Nadheim og Avdeling for fattige tilreisende på Bymisjonssenteret Tøyenkirken. Kirkens Bymisjon i Tromsø drev på 1990-tallet Kafe Parus rettet mot russiske sjøfolk, og russisk-ortodokse prester fra Murmansk feiret jevnlig messe i Bymisjonens lutherske kapell.

4 Siden SKB historie ikke er skrevet av uavhengige forskere etter 1980 er det vanskelig å danne seg et helhetlig bilde av organisasjonens politiske teologi. For SKB historie før 1980, se Lundby, K. (1980). *Mellom vekkelse og velferd: bymisjon i opp- og nedgangstider*. Land og kirke/Gyldendal.

5 [Vår kirkelige tilhørighet – Kirkens Bymisjon](#).

6 «Kirkens Bymisjon er en selvstendig organisasjon, med tilknytning til Den norske kirke, og arbeidet har en kristen humanistisk begrunnelse og verdiforankring».

7 «Kirkens Bymisjons tiltak er for alle, og Kirkens Bymisjons medarbeidere og frivillige representerer et stort mangfold – også når det gjelder livssyn».

kompetanse og faglighet.⁸ Dokumentet som analyseres i denne artikkelen – *Livssynsåpen diakoni* (Bymisjon, 2021) – må slik leses som en del av SKBs lange tradisjon for å utforske og finstille sin tenkning rundt diakonal identitet i et flerreligiøst samfunn.

3. Dokumentanalyse: Er SKB en «livssynsåpen organisasjon» som bedriver «livssynsåpen diakoni»?

3.1 Kontekst og sjanger: Hva slags tekst er «Veilederen»?

Den teologiske refleksjonen som foregår innad hos diakonale aktører vil sjelden komme til uttrykk som vitenskapelige tekster. Snarere finnes organisasjonens egen teologi i tekster som er i bruk i organisasjon, som policydokumenter, formålsparagrafer og ad-hoc publikasjoner (som tilfelle er med *Veilederen*). Tekster i denne sjangeren kan derfor kalles diakoniens *operative samtidsteologi*: De er ikke adressert til academia, men er teologi som er ment for å virke i utad i offentligheten og innad i organisasjonen. Dette gjelder også for *Veilederen*: Adressaten er åpen. Teksten beskriver sin forestilte mottaker som «deg som har en tilknytning til Kirkens Bymisjon som ansatt, frivillig, gjest eller bruker, og som ønsker å lære mer om hva diakoni er uavhengig av (ditt) eget trosgrunnlag eller livssyn» (Bymisjon, 2021, s. 3).

Veilederen refererer ikke til andre dokumenter som beskriver eller diskuterer livssynsåpenhet. Gitt at *Veilederen* er et ad-hoc dokument til bruk innad i organisasjonen, er dette ikke oppsiktsvekkende. Selv om *Veilederen* ikke refererer til en større diskurs, er det åpenbare likheter mellom *Veilederens* bruk av livssynsåpenhet og hvordan begrepet brukes i samfunnsdebatten og academia. På tross av manglende referanse til offentlige dokumenter er det derfor rimelig å legge til grunn at *Veilederen* har til hensikt å «gå inn i sin tid» og forsøke å forstå SKBs identitet og virke i lys av et konseptuelt rammeverk fra samtiden. Livssynsåpenhet fungerer derfor i *Veilederen* som en hermeneutisk linse for å hjelpe SKB til å skulle fortolke hva det innebærer å være en organisasjon som står i en kristen tradisjon, drive kirker og ha kirkelige ansatte, men samtidig ikke være et kristent trossamfunn.

8 «Det er høy bevissthet blant Kirkens Bymisjons ansatte om hva som skal kjennetegne profesjonelt sosialt arbeid. Arbeid ut ifra et «misjonerende» perspektiv er ikke forenlig med dette, og Kirkens Bymisjon har fokus på dette i opplæring av ansatte og frivillige». Det er også verd å legge merke til at fremhevingen av at Bymisjonen ikke setter begrensninger på livssyn, ligger allerede på siden kirkensbymisjon.no/om, før man klikker seg inn på siden [kirkelig tilhørighet](#).

Spørsmålet blir da: Slik livssynsåpenhet forstås i forskningslitteratur – særlig Sturla Stålsett (2021) – er det rimelig å påstå at SKB er en livssynsåpen organisasjon som driver livssynsåpen diakoni?

3.2 Bærebjelke I: En støttende og anerkjennende holdning til religion.

I Veilederens første setning defineres SKB som «både en diakonal organisasjon og en livssynsåpen organisasjon» (s. 3). Dokumentet åpner med å beskrive sin egen posisjon og livssynsåpenhet på følgende vis:

Historien har vist at religion, livssyn og ideologer gang på gang er misbrukt til å skape splid mellom folk. Kirkens Bymisjon er tydelig knyttet til vår kristne tradisjon, og vi må være oss bevisst at folk kan ha et kritisk forhold til en organisasjon som vår.

Vi ønsker å styrke religiøse og ikke-religiøse livssyn sin rolle som positive, byggende faktorer i samfunnet. Alle religioner og livssyn som ikke misbrukes kan forene krefter i arbeidet for å motvirke alt som truer med å splitte oss. (...) Livssynsåpenhet er noe helt annet enn livssynsnøytralitet. I stedet for å forsøke å skjule alle tegn på religion og livssyn, er det livssynsåpne alternativet tydelig på eget ståsted og nysgjerrig på andres. I det livssynsåpne samfunn gis rikelig rom for tros- og livssynsutfoldelse – med engasjement og synlighet, på ulike arenaer, individuelt og kollektivt. Kirkens Bymisjon verdsetter og vil legge til rette for dette. Livssynsåpenhet betyr åpenhet for ulike livssyn, religiøse så vel som sekulære/ikke religiøse, bevisste så vel som ubevisste livssyn, og majoritetens så vel som minoritetenes livssyn (Bymisjon, 2021, s. 3)

Videre hevdes det at det er ingen motsetning mellom å være en diakonal organisasjon og å være livssynsåpen: «Vi ser det som en del av vår kristne tro å anerkjenne andres tro og livssyn. Mennesker av ulik religiøs og livssynsmessig tilhørighet eller identitet kan arbeide og leve sammen» (Bymisjon, 2021, s. 3). Som eksempel på dette trekkes samlingen på den årlige personalsamlingen i Oslo frem, hvor personer fra ulike religioner viser frem religiøse gjenstander og trosuttrykk side om side i samme rom, mens folk beveger seg mellom ulike «stasjoner» (Bymisjon 2021, s. 3–4). Organisasjonen lar det ikke være opp til den enkelte virksomhetsleders initiativ eller holdning, men vil som organisasjon støtte opp om livssyn og religion som betydningsfullt.

Denne forståelsen av livssynsåpnet sammenfaller med forskningslitteraturens forståelse av livssynsåpenhet som statens anerkjennelse og støttende holdning til religion i samfunnet. Grunnlaget for denne støttende holdningen til religion er at tros- og livssynssamfunns positive samfunnsmessige bidrag forstås både individuelt og kollektivt: mennesket er et meningssøkende vesen, og religion og livssyn

gir mening og tilhørighet (Eriksson, 2020; Kulturdepartementet, 2013; Schmidt, 2015).

Når Veilederen skal beskrive at SKB er åpen for ulike livssyn, bruker den et begrep som benevner statens livssynspolitik (»livssynsåpen»). Gjennom denne bruken aktiverer Veilederen en analogi-tenkning mellom staten og Bymisjonen: Slik staten er støttende til trossamfunn gjennom politikktutvikling, er SKB støttende til religion gjennom sin tjenesteutvikling. Gitt at man aksepterer at det finnes en analogi mellom staten/SKB og borger/frivillig/ansatt/bruker, må SKB kunne sies å være livssynsåpen: Brukere, ansatte og frivillige møter i SKB en organisasjon som anerkjenner og støtter opp om religion, slik staten støtter og anerkjenner borgernes livssyn og religion. De ansatte, frivillige og brukere er »borgere» i SKB slik staten har statsborgere. Gitt at analogi-tenkningen holder, er det rimelig å påstå at SKB kan kalles en livssynsåpen organisasjon fordi den støtter og anerkjenner betydningen av religion?

3.2.1 Er SKB staten?

Spørsmålet er om analogien mellom statens støttende holdning til religion og SKBs støttende holdning til religion har noen utilsiktede konsekvenser. Ulla Schmidt viser at begrunnelsen for statens aktivt støttende holdning til tro og livssyn bygger på at religion skrives frem som bærer av fellesskapsverdier og praksiser som er verdifulle for samfunnet som helhet (Schmidt, 2015). Denne positive forståelsen av religion finnes i Veilederen: »Vi ønsker å styrke religiøse og ikke-religiøse sin rolle som positive, byggende faktorer i samfunnet. Alle religioner og livssyn som ikke misbrukes kan forene krefter i arbeid for å motvirke alt som truer med å splitte oss» (Bymisjon, 2021, s. 3).

Schmidt påpeker imidlertid at denne koblingen mellom religion og begreper som samfunnsbyggende og samlende, »fremstår som relativt abstrakte sammenhenger, sammenhenger som i liten grad utdypes eller forklares empirisk» (Schmidt, 2015, s. 233). Livssynsåpenhet som statlig religionspolitikk bygger derfor på en epistemologi med en annen agenda enn å produsere empirisk basert kunnskap om religionens rolle i samfunnet. Ifølge Schmidt må livssynsåpenhet heller forstås som etablering av en diskurs hvor begrepene »religion», »felles verdier» og »positivt» kobles sammen og internaliseres ikke bare av offentligheten, *men også av trossamfunnene selv*. Livssynsåpenhet kan derfor ifølge Schmidt forstås som statlig diskursiv makt. Når denne diskursen overtas av trossamfunnene selv, kan den bidra til en selvstyring i retning av allmenne og samfunnsbyggende verdier (Schmidt, 2015, s. 233).

Schmidts forståelse av livssynsåpenhet som en ikke-empirisk kunnskapsproduksjon har relevans for Veilederens etablering av en analogi mellom staten

og SKB. Når SKB – lik staten – påstår seg å være positiv og støttende til religion, hvilken «religion» er det SKB er støttende og positiv til? Hvor finnes denne religionen? Man kan spørre om det i Veilederen skjer en nivellering av forskjellen mellom livssynsåpenhet som empirisk generert kunnskap om religion i samfunnet på den ene side og på den andre siden livssynsåpenhet som statlig diskursiv makt for forming av trossamfunnenes syn på egen rolle i samfunnet og egen rolle visa-vi staten. Veilederen reflekterer ikke over muligheten for at «religion» i livssynsåpenheten representerer en diskurs om statens forhold til religion som samfunnsfenomen, ikke empirisk kunnskap om hva religiøse mennesker tror og eller gjør.

Veilederen er et policydokument til praktisk bruk. Man kan derfor ikke forvente at den skal redegjøre for hva den mener med «religion». Hvis SKB ikke var en diakonal organisasjon, ville denne nivelleringen mellom ulike nivåer av kunnskapsproduksjon – religion som diskurs og religion som empiri – ikke utgjort et stort problem. Men gitt at SKB er en *diakonal* organisasjon, er mangelen på refleksjon over hva som menes med «religion» problematisk. Som diakonal organisasjon arbeider SKB med sosial marginalitet og mennesker som er strukturelt utsatte. Det betyr at SKBs praksis for å etablere et kunnskapsgrunnlag om fenomener som former menneskers liv og frihet, ikke er vilkårlig. Veilederen er forbilledlig tydelig på SKBs praktiske epistemologiske utgangspunkt som diakonal organisasjon: «Vårt oppdrag kommer nedenifra – fra sårbare, utstøtte og marginaliserte. Nøden skriver vår dagsorden» (Bymisjonen 2021, s. 4). Dette er et radikalt og ambisiøst utgangspunkt for organisasjonens kunnskapsproduksjon hvor man kan se SKB frigjøringssteologiske arv.

Man vil kunne argumentere for at en diakonal organisasjon som vil la «nøden» sette «dagsorden», ikke kan ta til takke med en forståelse av religion som ikke sikter «til en ytre realitet» (Schmidt, 2015, s. 233). Det er grunn til å spørre *hvorfor* en organisasjon som vil «la nøden sette dagsorden» skal operere med en *a priori* forestilling om at religion bør støttes og anerkjennes som en samfunnsbyggende kraft. Hvis Schmidt har rett i at bruken av livssynsåpenhet er statlig diskursiv maktutøvelse som i praksis handler om å påvirke hvordan trossamfunnene forstår seg selv som samfunnsaktører, er det grunn til å spørre om SKB er tjent med å vikles inn en slik religionsdiskurs. Sett «nedenifra» er det mye religion som – rent empirisk sett – ikke har noen samfunnsbyggende kraft. Eksempler fra både feministisk og skeiv historie har vist at det er et gode for marginaliserte grupper at visse former for religion (i alle verdensreligionene) svekkes, mister oppslutning og forsvinner. Fra et feministisk og skeivt perspektiv bør mye religion ikke støttes eller anerkjennes. Om religion er opphav til, forsterker eller forhindrer sosial marginalisering, er ikke en diskurs, men et empirisk spørsmål som må besvares av og fra mennesker som erfarer «nød» selv. Eksempler kan være den nød som religiøse

forestillinger, praksiser og organisasjoner skaper og forsterker. Hvis «nødens» empirisk genererte erfaringer med religion skal «sette dagsorden» for en diakonal organisasjon, kan man spørre om organisasjonen må stille seg *agnostisk* til spørsmålet om religion bør anerkjennes/støttes, endres eller rett og slett motarbeides.

Veilederen tar høyde for denne etiske kompleksiteten ved religion når den differensierer mellom «bruk» og «misbruk» av religion. Ifølge Veilederen kan religion «misbrukes» ved at religion skaper «splid og konflikt» (Bymisjon 2021, s. 3). Når religion ikke misbrukes, «kan den forene krefter i arbeidet for å motvirke alt som truer med å splitte oss» (Bymisjon 2021, s. 3). Her etablerer teksten et normativitets-kriterium for hva som er «bruk» og «misbruk» av religion. Men på hvilket grunnlag gjør Veilederen denne normative differensiering mellom «bruk» og «misbruk» av religion? Problemene med analogi-tenkningen mellom staten og bymisjonen blir her tydelig: Statens mandat til å differensiere mellom «bruk» og «misbruk» av religion, er annerledes enn en teologisk aktør som SKB. SKB, som en teologisk aktør, er i sin fulle rett til å mene noe om hva som er «bruk» og «misbruk» av kristen tro. Men staten verken kan eller skal mene noe om hva som er «bruk» og «misbruk» av religion. Om et gitt standpunkt er «bruk» eller «misbruk» av religion, er et dogmatisk spørsmål som det ligger utenfor statens kompetanse å mene noe om. Normativiteten i livssynsåpenhet som statlig religionspolitikk handler om hva staten kan kreve av et trossamfunn for at det skal kunne være registret som tros- eller livssynsamfunn og motta statsstøtte.⁹ Denne forhandlingen handler om avveining mellom religionsfriheten opp mot andre friheter, eksempelvis retten til å ikke bli utsatt for diskriminering på bakgrunn av kjønn.¹⁰ Statens normativitet vil derfor også ha en etisk dimensjon fordi rettigheter er etiske spørsmål. Men en etisk normativitet knyttet til om en gitt praksis bryter med borgerens rettigheter, er ikke den samme normativiteten som er i spill i en teologisk diskurs om en gitt praksis er «misbruk» eller «bruk» av religion.

Spørsmålet om det er rimelig å si at SKB er en livssynsåpen organisasjon som driver livssynsåpen diakoni i lys av livssynsåpenhetens første bærebjelke, er derfor tvetydig. En analogi mellom staten og SKB er problematisk. For det første, fordi å mobilisere «nød» som utgangspunkt for organisasjonens kunnskapsdannelse ikke gir SKB noe *carte blanche* til å være a priori støttende til religion i seg selv. Hvis nøden setter dagsorden, er det mye religiøs praksis som ikke bør støttes, selv om aktørene (de trosbaserte virksomhetene) vil hevde at dette er korrekt bruk av religionen. For det andre blir analogi-tenkningen problematisk fordi statens

9 Regulert av Tros- og livssynssamfunnsloven, § 6.

10 Likestillingslovens unntak for tros- og livssynssamfunns ansettelsespraksis, paragraf 9.

normativitet som stat og SKBs normativitet som teologisk aktør er forskjellig. Det livssynsåpne samfunn som statlig livssynspolitik innbærer å legge til rette for religiøse praksiser som produserer og reproducerer diskriminerende praksiser og forestillinger (Endsjø, 2013), uten at staten kan legge seg opp i om dette er «bruk» eller misbruk av religion. Hvor grensen går for statens grunnlag for å avgjøre hvor mye den vil tolerere uten å trekke tilbake rett til registrering og finansiering, er i bevegelse (Grung, 2014; Stålsett, 2020). Men en slik grenseforhandling er ikke og kan ikke være motivert av teologiske normativitetskriterier knyttet til «bruk» eller «misbruk» av religion. En religiøs dogmatisk diskurs og en politisk rettighetsdiskurs er ikke overlappende diskurser. Denne forskjellen forsvinner når livssynsåpenhet glir fra å være et prinsipp for statens politikk i møte med religiøst mangfold til å bli et hermeneutisk prinsipp for en diakonal organisasjon som vil fortolke sin identitet og arbeid i et flerreligiøst samfunn.

3.3 Bærebjelke II: Skjønnsmessig likebehandling mellom religioner.

Som statlig religionspolitikk er livssynsåpenhetens andre bærebjelke likebehandling av religioner (Stålsett, 2021, s. 130). Likebehandling er ikke matematikk: Avveininger mellom statens likebehandling og statens legitime privilegiering av majoritetens livssyn er et *skjønnsspørsmål* som må drøftes med utgangspunkt i kontekstuelle vurderinger (Stålsett, 2021, s. 48). Spørsmålet blir da: Gitt at Veilederen hevder at SKB er «livssynsåpen», skjer det en skjønnsmessig likebehandling av religioner i SKB? Vi skal differensiere mellom spørsmålet på individnivå og organisasjonsnivå.

3.3.1 Likebehandler SKB religioner på individnivå?

Veilederen slår fast at SKB «ikke binder den enkelte medarbeider i en personlig plikt til å bekjenne den kristne tro. (...) Medarbeidere må identifisere seg med Kirkens Bymisjons verdier og menneskesyn, men det stilles ingen troskrav. Det er organisasjonen som i sin formålsparagraf uttrykker bindinger til kirken» (Bymisjon 2021, s. 7) og «(F)orankringen i Den norske kirke ikke er avhengig av at den enkelte medarbeider selv er medlem av Den norske kirke, eller forstår seg selv som en del av dens oppdrag. Diakoni er et fortolkende perspektiv som viser «tilknytning», som ikke er avhengig av «enkeltindividets tros- og livssyn» (Bymisjon 2021, s. 4). Sagt på en enklere måte: Du trenger ikke være kristen for å arbeide i SKB, og du blir ikke kristen av å motta en tjeneste fra en aktør som kaller seg «diakonal». Veilederen skriver her frem enhver ansatt, frivillig eller tjenestemottaker som myndige fortolkende subjekter som står fritt til å fortolke forholdet mellom kristen tro og sin profesjonelle, frivillige eller tjenestemottakende rolle i SKB slik de selv vil.

På et individnivå er det derfor rimelig at SKB kan kalles en livssynsåpen organisasjon i form av å gjøre en skjønnsmessig likebehandling. Livssynsåpenhet som begrep hjelper organisasjonen til å på individnivå tydeliggjøre den enkelte ansattes, frivilliges eller tjenestemottakers hermeneutiske frihet på religions- og livssynsfeltet. Denne friheten innebærer en reell likebehandling mellom livssyn.

3.3.2 Likebehandler SKB religioner på organisasjonsnivå?

Men skjer det en skjønnsmessig likebehandling mellom religioner i SKB på organisasjonsnivå? Veilederen er tydelig på SKBs *kristne* forankring på et organisasjonsnivå. Ifølge Veilederen fortolker SKB sitt formål – «å avdekke, lindre, påvirke» (Bymisjon 2021, s. 4) i lys av Den norske kirke og dens planverk: «Den norske kirkes plan for diakoni sier at diakoni er kirkens omsorgstjeneste» (Bymisjon 2021, s. 4). Diakoni er å forkynne evangeliet med handlinger:

«Vi forkynner evangeliet, om nødvendig med ord», er et sitat av Frans av Assisi vi gjerne bruker. Med det mener vi at vår jobb er å handle. Kirkens Bymisjon ble startet fordi noen så at kirken trenger «bakkemannskap» – folk som bretter opp ermene og lar handlingene tale (Bymisjon 2021, s. 4).

Leseren fortelles at SKB forstår seg selv som en del av Den norske kirkes «bakkemannskap», og fortolker egen praksis selv i lys av Den norske kirkes plan for diakoni. Veilederen går så videre til å «pakke ut» sentrale deler av SKBs formålsparagraf som handler om diakoni.

Kirkens Bymisjon har som formål å fremme diakonale tiltak som bidrar til å virkeliggjøre kirkens oppdrag. Formålet fremmes i samarbeid med Den norske kirkes organer og i overensstemmelse med dens bekjennelse. Ethvert tiltak som er i overensstemmelse med formålet, kan besluttet iverksatt og opprettholdt så lenge det finnes hensiktsmessig (Bymisjon 2021, s. 5, utheving original).

Hva det betyr å «å fremme diakonale tiltak», forklares med at «Ordet diakoni brukes om kirkens omsorgstjeneste. Den er en viktig del av kirkens oppdrag og identitet. Den norske kirke definerer dette som «evangeliet i handling»» (Bymisjon 2021, s. 5). Videre brukes Den norske kirkes Plan for diakoni som organiserende struktur for å beskrive SKBs oppdrag: nestekjærighet, inkluderende fellesskap, kamp for rettferdighet og vern av skaperverket (Bymisjon 2021, s. 5). Videre i teksten plasserer SKB seg organisatorisk i forhold til Den norske kirke: «Kirken har egne diakoner og diakonale utvalg i menighetene med ansvar for å lede kirkens diakoni. Samtidig er vår kirkelige tradisjon preget av frivillige organisasjoner

som 'fremmer tiltak som bidrar til å virkeliggjøre kirkens oppdrag'»¹¹ (Bymisjon 2021, s. 6). Det slås fast at SKBs konfesjonelle hjem er Den norske kirke, også etter oppløsningen av statskirken i 2017 (Kirkens Bymisjon 2021, s. 7):

Når Kirkens Bymisjon velger å fremme sitt formål «i overenstemmelse med Den norske kirkes bekjennelse» markerer organisasjonen at den ikke bare er knyttet til den verdensvide kirken, på generell basis, men har sitt oppdrag fra – og sin identitet i – Den norske kirke (Stiftelsen Kirkens Bymisjon 2021, s. 7).

Derfor «sier det seg selv at vi ønsker å samarbeide med kirken» (Bymisjon 2021, s. 7), hevder Veilederen videre. Det er jevnlig møter mellom Kirkens Bymisjons ledelse og Kirkerådet, forklart som «det nasjonale styringsorganet i Den norske kirke» (Bymisjon 2021, s. 7). Regionalt har SKB kontakt med bispedømmene, og lokalt «har våre virksomheter ulike former for samarbeid med lokale menigheter» (Bymisjon 2021, s. 7). SKBs lange tradisjon for å eie og drive egne hellige rom løftes frem, som Østmarkskapellet, Bogstad kapell, Bymisjonssenteret Tøyenkirken i Oslo, Vår Frue kirke i Trondheim og Korskirken i Bergen. Det vises til at SKB har ordinerte prester og diakoner som står under tilsyn av Den norske kirkes biskoper, og at når ny generalsekretær blir tilsatt, så er det lystenning og forbønn i SKBs egne kirkerom, «i overenstemmelse med Den norske kirkes bekjennelse» (Bymisjon 2021, s. 8). Det nevnes at SKB har kirkelig oppnevnte personer i styret, og det listes også opp alle andre diakonale organisasjoner som «knytter seg til Den norske kirke for å virkeliggjøre kirkens oppdrag» (s. 6), og at «toppledere fra disse organisasjonene» møtes hvert år (Bymisjon 2021, s. 6). Det nevnes også at SKB samarbeider med andre trossamfunn og deres diakonale organisasjoner, eksempelvis Caritas (Stiftelsen Kirkens Bymisjon 2021, s. 7).

Men Veilederen er også tydelig på forskjellen mellom Den norske kirke og SKB: SKB er en «selvstendig organisasjon», Den norske kirke er «ikke direkte» SKBs oppdragsgiver, og Den norske kirke har ingen instruksjonsrett over SKB (Bymisjon 2021, s. 4). Relasjonen mellom SKB og Den norske kirke er også preget av kritikk: «Når Kirkens Bymisjon skal bidra til å virkeliggjøre kirkens oppdrag» (Bymisjon 2021, s. 6), er samarbeid avgjørende fordi det bl.a. innebærer en «arbeidsdeling» (Bymisjon 2021, s. 6). En slik arbeidsdeling gir Bymisjonen «et handlingsrom» (Bymisjon 2021, s. 6). Dette har organisasjonen brukt til å være

11 Generalsekretær Adelheid Hvambdal skriver i 2016 om relasjon mellom Kirkens Bymisjon og Plan for diakoni i Den norske kirke«[V]i identifiseres oss fullt og helt med Den norske kirkes plan for diakoni, og forstår oss selv som konkrete og ihuga iverksettere av denne» Hvambdal, A. (2016). Den norske kirkes Bymisjon?. *Lutherske Kirketidene* 15(151), 284–286.

tydelig på en bekreftende holdning til skeive, noe som var avgjørende for arbeidet rettet mot mennesker som levde med hiv/aids. Denne solidariteten har bidratt til å endre holdninger i kirken til skeive (Bymisjon 2021, s. 6).

3.3.3 Er skjønnsmessig likebehandling av religion et spørsmål om holdninger eller fordeling av materielle og immaterielle ressurser?

For å spørre om det er rimelig å påstå at SKB gjør en skjønnsmessig likebehandling av religioner på organisasjonsnivå, er det nødvendig å klargjøre kriteriene for å gjøre en slik vurdering. Stålsetts drøftelse av spesialprestens forhold til livssynsåpenhet kan bidra til å skjelne mellom ulike sett av kritiserer (Stålsett, 2023). Stålsett er tydelig på at en prest i seg selv «neppe kan være livssynåpen». Men når presten som arbeider i en spesialpreststilling som *chaplain*, er det annerledes. Hvis presten er transparent på egen forankring og innehar en profesjonalitet som innebærer å stille seg til rådighet for alle som skulle ønske prestens betjening, kan presten være livssynåpen (Stålsett, 2023, s. 114).

Stålsetts forståelse av livssynsåpenhet i spesialpresttjenesten har overføringsverdi til diakonale organisasjoner. Stålsetts beskrivelse minner om Veilederens kombinasjon av en tydelig og gjennomsiktig forankring i luthersk tradisjon, kombinert med profesjonell åpenhet mot alle, inkludert den religiøst andre. En organisasjon/profesjon (spesialpresten) som har spesifikk forankring i en religiøs konfesjon, men som er transparent og som har til hensikt å legge til rette for den religiøst andre («respektfull åpenhet ovenfor enhver annen i livssynssammenheng»), kan i denne forståelse av likebehandlingskriteriet kvalifisere som livssynsåpen.

Hvis kriteriet for å drive skjønnsmessig likebehandling handler om evnen til å kombinere konfesjonell tydelig forankring og profesjonell åpenhet for den andre, vil man kunne argumentere for at SKB på organisasjonsnivå er livssynsåpen. Bakgrunnen for å hevde dette er at Veilederen er tydelig på eget ståsted, og vil legge til rette for den andres religiøsitet (3.2.1). Hvis kriteriet for likebehandling på organisasjonsnivå – i likhet med spesialprestene – er transparens og profesjonell åpenhet, kan man konkludere med at det på organisasjonsnivå er rimelig å kalle SKB en livssynåpen diakonal organisasjon.

Spørsmålet er om det finnes andre kriterier enn transparens og profesjonell åpenhet, og om slike alternative kriterier vil gi andre svar. Et alternativt kriterium for å bedømme om det skjer en skjønnsmessig likebehandling på organisasjonsnivå, kunne fremkomme ved å etterspørre om SKBs likebehandling av religioner fører til en omfordeling av materielle og ikke-materielle ressurser fra kristendommen til minoritetsreligionene. Hvis man legger et slikt ressurs-kriterium til grunn, vil man måtte si at på et organisasjonsnivå er en diakonal organisasjon

livssynsåpen kun hvis organisasjonen *bidrar til en omfordeling av eller øker tilgangen på materielle og immaterielle ressurser for minoritetsreligionene*. Fordelen – og ubehaget – med dette kriteriet er at det gjør minoritetsreligionen til subjektet: det er et kriterium som ikke spør etter majoritetsreligionens sinnelagsetikk («transparent», «profesjonelle åpenhet»), men minoritetsreligioners ressurstilgang.

Hvis vi legger til grunn en forståelse av likebehandling mellom religioner som innebærer omfordeling av eller tilgang på materielle og immaterielle ressurser for minoritetsreligioner, ender Veilederen i en problematisk posisjon. Slik Veilederen beskriver relasjonen mellom SKB og Den norske kirke, gjør SKB en ressursmessig privilegiering av kristendommen generelt og Den norske kirke spesielt. Dette gjelder både historisk, men også organisatorisk (i form av styre-representasjon, vigsling, at vigslede personer omtales som «sentrale personer» også når de har sekulære posisjoner som virksomhetsledere, biskoppelig tilsyn for kirkelige ansatte, felleskap med andre diakonale organisasjoner, møter på toppledernivå med Kirkerådet og andre diakonale organisasjoner) og hermeneutisk (Plan for diakoni i Den norske kirke, selve bruken av diakoni-begrepet).¹² Det er Den norske kirke det oppleves som relevant å tegne opp grensene i forhold til («vår selvstendighet» «ingen styringsrett») eller posisjonere seg teologisk i forhold til (eksempelvis ved å påpeke at SKB har bidratt til å skape endringer i Den norske kirkes syn på skeiv kjærlighet). Det problematiseres heller ikke at Veilederen hevder at Den norske kirke «ikke direkte» er SKBs oppdragsgiver og at SKB er selvstendig, samtidig som det også beskrives at organisasjonen har oppnevnte medlemmer i styrende organer fra Den norske kirke og årlige møter på toppledernivå. Denne privilegieringen innebærer å tilføre både materiell, institusjonell og fortolkningsmessig kapital til Den norske kirkes virksomhet og verdensbilde: SKB har «kirke» i navnet sitt og et kors i logoen. Kirkerommene som SKB har eid og eier i dag, er vigslet etter Den norske kirkes liturgi. Gjennom å ansette prester og diakoner som er ordinert i Den norske kirke, skaper SKB et arbeidsmarked for den Den norske kirkes ordinerte. SKB utrunder og dyktiggjør disse vigslede ansatte til å gå inn i lederposisjoner i eller i tilknytning til Den norske kirke og i samfunnet generelt. Å kunne tilby sine (utdannede og ordinerte) medlemmer en slik arena for meritt- og kompetansebygging, er i SKBs tilfelle et privilegium som har tilfalt Den norske kirkes medlemmer, ikke andre trossamfunn eller andre religioner.

12 Faktisk er denne tilknytningen så selvsagt at Veilederen ikke skiller mellom Den norske kirke og «kirken» som navn på andre kirker i Norge (eksempelvis Den katolske kirke, Den evangelisk-lutherske frikirken). Det skrives «kirken» 17 ganger i dokumentet, når det ut fra sammenhengen fremgår at teksten sikter til Den norske kirke, side 4: to ganger, side 5: to ganger, side 6: tre ganger, side 7: 8 ganger, side 8: 2 ganger.

Som vi så av gjennomgangen av Veilederens beskrivelse av sin relasjon til Den norske kirke, bidrar SKB også til å opprettholde Den norske kirkes institusjonelle strukturer ved at deres ansatte som er ordinerte i Den norske kirke, står under tilsyn av Den norske kirkes biskoper selv om disse lønnes av og har arbeidskontrakter hos SKB. Den norske kirke gis også muligheter til påvirkning gjennom styreverv og jevnlige møter på toppledernivået.

Hvis omfordeling av materielle og ikke-materielle ressurser legges til grunn som kriterium for om det skjer en skjønnsmessig likebehandling på organisasjonsnivå, så er SKB ikke livssynsåpen. Grunnen er at SKB på organisasjonsnivå – som Veilederen ikke forsøker å legge skjul på – gjør en skjønnsmessig *ulikebehandling av religioner*.

Veilederen setter ikke ord på denne åpenbare friksjonen mellom å hevde å være livssynsåpen (dvs. gjøre en skjønnsmessig likebehandling) og samtidig på organisasjonsnivå gjøre en skjønnsmessig ulikebehandling av religioner ved å privilegere luthersk kristendom. Dette kan henge sammen med et manglende vokabular for å få øye på hvordan *ulike* kriterier for hva skjønnsmessig likebehandling på organisasjonsnivå innebærer, vil gi *ulike* svar på om SKB kan kalle seg livssynsåpen heller ikke. Dette manglende vokabularet gjør at Veilederen ender opp i en paradoksalt situasjon. På den ene siden forteller Veilederen åpent om SKBs ressursmessige privilegering av Den norske kirke (som beskrevet ovenfor). På den andre siden påstår Veilederen at SKB skjønnsmessig likebehandler ulike religioner – ved å hevde at SKB er livssynsåpen. Disse to påstandene henger kun meningsmessig sammen hvis leseren er villig til å se bort fra likebehandling som ressurstilgang eller omfordeling av ressurser som mulige kriterier for hva skjønnsmessig likebehandling er på organisasjonsnivå. Ved å forutsette at leseren skal akseptere at «skjønnsmessig likebehandling» friksjonsløst kan kombineres med en ressursmessig privilegering av Den norske kirke, *forutsetter* veilederen – paradoksalt nok – en leser som ikke har et analytisk blikk for at ressursomfordeling og ressurstilgang kan være et alternativt kriterium for hva skjønnsmessig likebehandling kan innebære. Setningen «Det er ingen konflikt mellom Kirkens Bymisjons kristne tilhørighet og vår livssynsåpenhet» (Bymisjon 2021, s. 3) rommer et manglende blikk for å skjelne mellom «skjønnsmessig likebehandling» som et spørsmål om majoritetens profesjonelle sinnelag eller som et som et spørsmål om ressursfordeling. Hvis skjønnsmessig likebehandling forstås som et spørsmål om ressursomfordeling, er det grunn til å spørre om det er en *konflikt* mellom SKBs kristne tilhørighet og ønsket om skjønnsmessig likebehandling mellom ulike religiøse tradisjoner. Men dette er ikke en konflikt Veilederen har et vokabular for å drøfte.

4. Kan det komme noe godt fra livssynsåpenheten? Tre alternative strategier for å konseptualisere forholdet mellom diakonale organisasjoner og livssynsåpenhet.

Som vi har sett av analysen i denne artikkelen, støter SKB på uforutsette konsekvenser når et prinsipp for statlig religionspolitikk brukes som hermeneutisk begrep for å fortolke hva det vil si å være en diakonal organisasjon i et flerreligiøst samfunn. Er problemet at SKB tar feil av livssynsåpenhet som kategori (statlig politikk eller hermeneutikk prinsipp), eller er problemet at SKB ikke er dristig nok i bruken av begrepet? Det finnes flere svar på dette. Veilederens problem henger sammen med en feilkategorisering av begrepet som gjør at teksten tvinges inn i en diskurs teksten som et policy-dokument ikke har et teoretisk apparat for å artikulere eller drøfte rekkevidden av. Dette handler både om forståelsen av om religion i livssynsåpenheten forstås som statlig diskurs makt eller som empirisk kunnskap om religion i det norske samfunn. Det handler også om både om hvordan statens og den teologiske aktører (som SKB) har ulike normativitetsdiskurser, selv om disse benytte seg av de samme ordene. («misbruk» eller «bruk» av religion). Denne feil-kategoriseringen blir også tydelig i analogi-tenkningen, hvor statens relasjon til borgerne blir analog med SKBs relasjon til sine ansatte, frivillige og brukere.

Men samtidig kan man også spørre om Veilederens utfordringer handler om å ikke forløse det potensiale som finnes i livssynsåpenhet – forstått både som anerkjennelse og skjønnsmessig likebehandling. Det er derfor på sin plass å spørre hvilke andre fortolkningsstrategier som kan tenkes i møtet mellom en diakonal organisasjon og livssynsåpenhet, gitt Stålsetts definisjon av livssynsåpenhet som prinsipp for statlig livssynspolitik (Stålsett, 2021). Selv om disse fortolkningsstrategiene kalles ulike alternativer i en idealisert form, må de ikke forstås som gjensidig utelukkende. I praksis vil de kunne leve side om side.

Alternativ 1: Livssynsåpenhet som insitusjonsdiakonien hus

Livssynsåpenhet forstås i alternativ 1 som et prinsipp for statens *sameksistens mellom tros- og livssynsaktører og staten*. Ikke på noe tidspunkt har denne politikken fremsatt et ønske eller krav om at trosbaserte aktører selv skal bli livssynsåpne. Livssynsåpenhet som statlig religionspolitikk krever ingen analog tenkning mellom sivilsamfunnsaktører/staten på den ene siden og borger/bruker/ansatte/frivillig på den andre siden. SKB kan derfor støtte opp under visjonen om det livssynsåpne samfunn uten selv å forsøke å bli «livssynsåpen». I et livssynsåpnet samfunn er det verken etisk, sosialfaglig, teologisk eller politisk illegitimt

som trosbasert sivilsamfunnsaktør – en diakonal aktør som SKB – å privilegere én religiøs tradisjon.¹³

En slik første, alternativ strategi for en diakonal organisasjons møte med livssynsåpenhet vil derfor innebære at man er en diakonal organisasjon med en kristen forankring i et livssynsåpent samfunn. Livssynsåpenhet er et «hus» som staten tilbyr. Ulike sivilsamfunnsaktører innreder dette huset med sine egne møbler, dvs. den spesifikke historien og identiteten som enhver aktør har.

I praksis er det dette Veilederen beskriver at SKB gjør. SKB privilegerer kristendommen på et organisatorisk plan. Det er ingenting i veien for at SKB kan fortsette å gjøre dette innenfor rammen av det livssynsåpne samfunn forstått som et «hus» som staten tilbyr ulike aktører å bo i.

Alternativ 2: Livssynsåpenhet som diakoniens pragmatisme

En annen strategi for SKB kan være å forholde seg instrumentelt til livssynsåpenhet. Livssynsåpenhet som begrepet er tilstrekkelig kjent i offentligheten til å gi mening for å kommunisere til reelle og potensielle brukere, ansatte, frivillige. Men samtidig er den ikke-akademiske, offentlige bruken av begrepet tilstrekkelig «løst» og vagt til at det kan fylles med innholdsmessig med ulike aktører ulike interesser. Hvis livssynsåpenhet er et begrep som kommuniserer i offentligheten gjennom å fungere som en «oversettelse» av hva det betyr å være «diakonal», hvorfor ikke bruke det som fungerer? I så tilfelle kan påberopelsen av «livssynsåpenhet» fungere når SKB skal kommunisere av hva det innebærer å være en diakonal organisasjon i det flerreligiøse norske samfunn i møte med potensielle ansatte, brukere og frivillige. En pragmatisk bruk av begrepet vil anse den kritikken som fremsettes i denne artikkelen som et større problem for diakoniforskningen enn for institusjonsdiakonien. En operativ samtidsteologi i policydokumenter har som horisont det som fungerer i praksis for å fremme organisasjonens arbeid, ikke akademisk stringens.

Alternativ 3: Livssynsåpenhet som kritikk av kristendommens posisjon i diakonale organisasjoner

Alternativ 3 peker på det kritiske potensiale ved begrepet livssynsåpenhet. I denne anvendelsen av begrepet betegner det ikke noe SKB kan hevde å være, men noe SKB kan strekke seg mot å bli. Begrepet kan da brukes som et blikk for å oppdage

13 Den har sin bakgrunn i historiske forhold: Det fantes ingen andre religiøse tradisjoner enn luthersk (statskirkelig) kristendom som i 1852 hadde de klassemessige og økonomiske ressursene til å etablere den stiftelsen som i dag er Stiftelsen Kirkens Bymisjon.

nye muligheter for tjenesteutvikling i en diakonal organisasjon i det flerreligiøse samfunnet. Livssynsåpenhet blir slik en invitasjon til å spørre om diakonale organisasjoners kompetanse på religion, og praktiseringen av religion i det livssynsplurale samfunn, selv bør bli religionsplural. Det innebærer å både gjøre det SKB har gjort før, nemlig å ansette kirkelige medarbeidere som kan representere kirken der den institusjonelle kirke ikke har sitt virke. Men livssynsåpenhet blir også en invitasjon – eventuelt et «spark bak» – til å drive tjenesteutvikling av denne religiøse delen av SKBs arbeid. En slik tjenesteutvikling kan være å gå inn de udekkede behov («nød») skapt av den religion/teologi som SKBs religiøse arbeid per i dag ikke *avhjelper eller er i stand til å avhjepe fordi dette arbeidet utføres av kristne*. Eksempelvis finnes det per i dag i Norge ingen moskeer eller synagoger som åpner for kvinner eller skeive i religiøse leder- eller topplederverv. Det betyr at mennesker som søker en eksplisitt trans, feministisk og LHBTIQ-positiv islam og jødedom, ikke finner et åndelig hjem i de etablerte moskeer og synagoger. Hvis det marginaliserte menneske ikke bare er luthersk kristent eller ateist, men en «religiøst annen», vil hens behov for teologiske og rituelle praksiser kreve en annen type kulturell kunnskap, kroppslig erfaring, faglig kompetanse og religiøs autorisasjon enn det lutherske prester kan tilby. På tross av slike presters profesjonelle holdningsmessige åpenhet ovenfor den religiøst andre, har de verken den teologiske kompetansen, den åndelige legitimiteten eller kulturelle habitusen som er nødvendig for å avhjelpe. Et fokus på lutherske presters profesjonelle holdninger til den religiøse andre avhjelper ikke denne nøden. Snarere kan et slik fokus usynliggjøre det lutherske som like kontekstuelt og partikulært som den religiøse andres tradisjon, og i verste tilfelle forsterke det lutherske og kristne som nøytralt og «allment».

Man kan derfor spørre om en livssynsåpenhet, forstått som kritikk av kristendommens sterke rolle i diakonale organisasjoner, peker mot utvikling av religiøse tjenester i retning av å ansette – i organisk dialog med miljøer som artikulterer slike behov – progressive muslimske og jødiske samtalepartnere/ritualledere/religiøse ledere med den hensikt å avhjelpe religiøs nød. Hvis man kombinerer at SKBs formål er å «avdekke, lindre, påvirke» nød og fremme livssynsåpenhet som skjønnsmessig likebehandling, kan man argumentere for at SKB bør ansette ikke-kristne religiøse ledere. Slike ansettelse kan bidra til å lindre den manglende ivaretagelse av de teologiske, rituelle og åndelige behovene hos progressive jøder og muslimer, særlig knyttet til syn på kjønn og seksualitet. Å ansette ikke-kristne religiøse ledere er å oppdatere oppdraget om å være «kirken på gata», drabantbyene, på campingplassene og på de brune pubene i et flerreligiøst samfunn. SKB vil da ikke kun legge til rette for utvikling av progressiv kristendom, men også

progressiv utvikling innenfor andre religioner. Da bidrar SKB til en reell skjønnsmessig likebehandling av religioner i det norske samfunnet.

Livssynsåpenhet som kritikk av kristendommens posisjon i diakonale organisasjoner reiser nye diakonivitenskapelige og praktisk-teologiske problemstillinger. For det første vil ansettelsen av ikke-kristne religiøse ledere synliggjøre behovet for et kritisk blikk for interesse- og ressursvariabler i konseptualiseringen av båndene mellom diakonale organisasjoner og deres «moder-trossamfunn». Å ansette ikke-kristne religiøse ledere i en diakonal organisasjon vil innebære å styrke ikke-kristne religioners stilling i det norske samfunnet. En slik styrking skjer ved å skape rom for rite- og teologutvikling, institusjonell ryggdekning, betalt og fast ansettelse, karrierebygging, veiledning over egen praksis samt muligheten til å representere SKB i møte med individuelle givere og offentlige myndigheter. Ved å bidra til å stryke ikke-kristne religioner stiller slike ansettelser i en diakonal organisasjon på spissen spørsmålet om hva som er den diakonale organisasjonens ontologiske horisont: tjener diakonale organisasjoner først og fremst *polis* – samfunnet som helhet – eller moder-trossamfunnets *oikos* (menigheten)?

For det andre vil ansettelsen av progressive ikke-kristne religiøse ledere utfordre narrativet om at diakonale organisasjoner opplever en sekularisering innenfra (Angell, 2009; Leis-Peters, 2014; Aadland, 2009). Ansettelsen av ikke-kristne religiøse ledere vil kunne forstås som en «re-religiøsifisering» av diakonale organisasjoner. Imidlertid vil denne re-religiøsifiseringen ikke være en tilbakevending til kristendommens tidligere hegemoniske posisjon i diakonale organisasjoner: Ansettelsen av *andre religioners* religiøse ledere innebærer at re-religiøsifiseringen er religionsplural. Hvordan en slik religionsplural re-religiøsifisering vil påvirke presters/diakoners posisjon i en diakonal organisasjon, er et åpent spørsmål. Ulike scenarioer vil være mulig: Hvis den plurale re-religionifiseringen i praksis blir et ressursmessig nullsumspill, kan en slik utvikling svekke prestens/diakonens posisjon i diakonale organisasjoner ved at jøden/muslimen erstatter presten/diakonen. Et alternativt scenario er at en plural re-religiøsifisering av diakonale organisasjoner *motvirker* den indre sekulariseringen ved at den religiøse dimensjonen ved sosialt arbeid oppdateres og aktualiseres. I så tilfelle vil den progressive muslimen/jøden sikre, fornye og styrke prestens/diakonens rolle i diakonale organisasjoner gjennom å tydeliggjøre betydningen av religion i sosialt arbeid med mennesker i marginaliserte posisjoner.

5. Konklusjon

Diakonale organisasjoner har tidligere vært nyskapende når det gjelder å utvikle nye tjenester. SKB var tidlig ute med å ta tak i en ny samfunnsdiskurs for religion,

nemlig livssynsåpenhet. Analysen viser at måten livssynsåpenhet er brukt på i Veiledere som operativt konseptuelt rammeverk, har problematiske sider.

Artikkelen peker også på at forholdet livssynsåpenhet og diakonale organisasjoner kan forstås på alternative måter. Å tolke livssynsåpenhet som kjønnsmessig likebehandling mellom religioner som et spørsmål om tilgang til hellige rom og stabile ansettelsesforhold i en etablert organisasjon for progressive ikke-kristne religiøse ledere, peker frem mot et utforsket konseptuelt landskap og nye praksiser.

Bibliografi

- Angell, O. H. (2009). Diakoni som røyst? : diakonien i velferdsstaten. I K. Nordstokke, S. Dietrich & K. Korslien (Red.), *Diakonien: kall og profesjon*. (s. s. 215–230). Tapir akademisk forl.
- Aschim, P. K. & Johannessen, H. (2023). *Spesialprest i livssynsåpent samfunn* (Bd. 47). Cappelen Damm akademisk.
- Baig, N., Bråten, B., Coppens, P., Grung, A. H., Hege Grung, A., Isgandarova, N., Lalbahadoersing, B., Lauwers, S., Liefbroer, A. I., Melder, C., Roloff, C., Schröer, J., Snyder, G., Speelman, G. & Yon Pak, S. (2022). *Complexities of Spiritual Care in Plural Societies : Education, Praxis and Concepts*. De Gruyter.
- Beckström, A., Davie, G., Edgardh, N. & Pettersen, P. (2010). *Welfare and religion in 21st century Europe: Configuring the connections*. Ashgate.
- Bymisjon, K. (2013). *Lystening og ritualer – et inspirasjonshefte for virksomhetene*. Kirkens Bymisjon.
- Bymisjon, K. (2021). *Livssynsåpen diakoni. En veileder til Kirkens Bymisjons formål, visjon, oppdrag og strategi*. Kirkens Bymisjon.
- Bäckström, A. (2014). *Välfärdsinsatser på religiös grund – förväntningar och problem*. Artos & Norma bokförlag
- Edgardh, N. (2019). *Diakonins kyrka : teologi, kön och omsorgens utmattnig*. Verbum AB.
- Endsjø, D. Ø. (2013). Statens ulydige museumsdoktere – Om NOU 2013:1 Det livssynsåpne samfunn. *Nytt norsk tidsskrift*, 30(2), 175–183. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-3053-2013-02-07>.
- Eriksson, K. S. (2020). *Rights and values : interpretive repertoires in a Norwegian public debate about religion and governance* [MF Norwegian School of Theology, Religion and Society]. Oslo, Norway.
- Grung, A. H. (2014). Ståsett-utvalgets forhandlinger mellom religionsfrihet og kjønnslikestilling – En aktivt støttende likestillingspolitikk som en del av religionspolitikken? *Teologisk tidsskrift*, 3(2), 203–215. <https://doi.org/10.18261/ISSN1893-0271-2014-02-07>
- Grung, A. H., Bråten Beret (2019). Chaplaincy and religious plurality in the Norwegian context *Tidsskrift for praktisk teologi* 2, 71–80.
- Gunnes, G. (2020). *Towards a diaconia of displacements: An empirical theological inquiry*. VID vitenskapelige høyskole. Diakonhjemmet Oslo.

- Gunnes, G. (under arbeid). *Kollektiv og folkekirke – en empirisk-ekksentrisk ekklesiologisk studie av Bymisjonssenteret Tøyenkirken 1985–2024*. Fagbokforlaget
- Hvambsal, A. (2016). Den norske kirkes Bymisjon? *Lutherske Kirketidene* 15(151), 284–286.
- Kulturdepartementet. (2013). *Det Livssynsåpne samfunn : en helhetlig tros- og livssynspolitikk : utredning fra utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon 25. juni 2010 : avgitt til Kulturdepartementet 7. januar 2013* (Bd. NOU 2013:1). Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltning.
- Leis-Peters, A. (2014). Hidden by Civil Society and Religion? Diaconal Institutions as Welfare Providers in the Growing Swedish Welfare State. *Journal of Church and State*, 56(1), 105–127. <https://doi.org/10.1093/jcs/cst134>.
- Lundby, K. (1980). *Mellom vekkelse og velferd : bymisjon i opp- og nedgangstider*. Land og kirke/Gyldendal.
- Rafoss, B. o. (2024). *Folkekirke i et livssynsåpent samfunn : perspektiver på Den norske kirke 2019–2023*. KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning.
- Schmidt, H. M. S. (2022). *Eating no-bodies : the paradox of disembodied hospitality : looking through the meal lens at diaconal hospitality and embodied citizenship in Oslo* [Phd, Faculty of Theology, University of Oslo]. Oslo.
- Schmidt, U. (2015). Styling av religion – Tros- og livssynspolitiske tendenser etter Det livssynsåpne samfunn. *Teologisk tidsskrift*, 4(3), 218–236. <https://doi.org/10.18261/ISSN1893-0271-2015-03-02>.
- Stålsett, S. (2020). Tros- og livssynspolitikk mellom frihet og forventning: Jehovas vitner, demokratisk deltakelse og statsstøtte. *Faith policy between religious freedom and official demands: Jehovah's Witnesses, democratic participation and public financial support*, 46(1), 50–71. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-4546-2020-01-05>.
- Stålsett, S. (2023). Livssynsåpen spesialprest? Den nye presterollen i offentlige institusjoner – mellom konfesjon og profesjon IP. K. Aschim, Johannessen, Halvor (Red.), *Spesialprest i livssynsåpent samfunn?* (s. 101–117). Cappelen Damm Akademisk
- Stålsett, S. J. (2021). *Det livssynsåpne samfunn*. Cappelen Damm Akademisk
- Tønnessen, A. (2000). «Et trygt og godt hjem for alle»? : kirkelederes kritikk av velferdsstaten etter 1945. [Tapir akademisk forl.]. Trondheim.
- Aadland, E. (2009). *Kan institusjoner elske? – samtidsessayer om diakonale virksomheter*. Akribe.
- Aas, I. J. (2009). *En hellig, alminnelig, sekulær barmhjertighet – samtidsanalyse av Stiftelsen Kirkens Bymisjons diakonale profil*. Masteroppgave i verdibasert ledelse, Diakonhemmet, Oslo